

*Юзько Т. М.,**доктор філософії,**доцент кафедри соціально-економічних дисциплін**КЗВО «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського»*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ НАДАННЯ БЕЗКОШТОВНОЇ ВТОРИННОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ АДВОКАТОМ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Анотація. Установлено зв'язок наявної в Україні системи безкоштовної вторинної правової допомоги з положеннями Європейського суду, адже в цивільному судочинстві наріжним каменем концепції справедливого судового розгляду є те, що учасник процесу не може бути позбавлений можливості ефективно відстоювати свої вимоги перед судом, а також те, що йому має бути забезпечена рівність можливостей із протилежною стороною в реалізації своїх прав.

Виокремлено очікувані результати використання такої системи й проаналізовано підходи до класифікації адміністративно-правових гарантій безкоштовної вторинної правової допомоги адвокатами. Наявний натепер порядок із відбору адвокатів та їх допуску до системи безкоштовної вторинної правової допомоги дуже часто створює штучні бюрократичні бар'єри. Описано алгоритм призначення адвоката й указано недоліки чинної процедури зі сторони центру. Зроблено висновок, що надання адвокатом безкоштовної вторинної правової допомоги відбувається не окремо, а в комплексній взаємодії із системою публічно-владних інституцій, створених для організації існування системи суб'єктів надання безкоштовної правової допомоги адвокатами, координації їх взаємовідносин між собою, з органами правосуддя та з правоохоронними органами. Автором використано той факт, що адвокат як суб'єкт надання безкоштовної вторинної правової допомоги в цивільному процесі наділений усіма правами й обов'язками учасника судового процесу, а це дозволяє йому ефективно та якісно здійснювати свої повноваження.

Проаналізовано проблеми, які виникають під час здійснення адвокатами досліджуваної форми надання правової допомоги. Найважливішою для системи безкоштовної вторинної правової допомоги в цивільному судочинстві є проблема низького рівня порогу бідності для надання допомоги більшій кількості позивачів і недостатнє фінансування систем безкоштовної вторинної правової допомоги з державного бюджету України. Запропоновано напрями вдосконалення наявної системи. Автором узагальнено, що з метою підвищення рівня доступності правової допомоги громадянам у контексті забезпечення захисту й охорони прав і свобод людини й громадянина України доречно суттєво зменшити її бюрократичність, спростивши процедуру звернення осіб для її отримання. Цього можна досягти, зобов'язавши персонал центрів надання допомоги перевіряти відповідність документів і вимагати їх лише за необхідності.

Ключові слова: адвокат, безкоштовна вторинна правова допомога, цивільне судочинство, правова допомога, безкоштовна правова допомога, права людини.

Постановка проблеми. Наявна в Україні система надання безкоштовної вторинної правової допомоги (далі – БВПД) орієнтована на широке коло осіб, які можуть отримати таку допомогу у цивільному судочинстві, забезпечуючи широкий доступ до правосуддя та забезпечуючи ефективніший захист прав людини [1]. У цивільному судочинстві наріжним каменем концепції справедливого судового розгляду є те, що учасник процесу не може бути позбавлений можливості ефективно відстоювати свої вимоги перед судом, а також те, що йому має бути забезпечена рівність можливостей з протилежною стороною в реалізації своїх прав. ст. 55 Конституції України стосується саме принципів верховенства права, рівного доступу до правосуддя, справедливого судового розгляду. Практика Європейського суду з прав людини розширено тлумачить ст. 6 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод і право на БВПД поширює не тільки на осіб, які обвинувачуються у вчиненні правопорушення, але й на учасників цивільного судового процесу.

Виходячи з досвіду країн ЄС, від розвиненої програми безкоштовної правової допомоги очікується:

1) забезпечення реального доступу до правосуддя для тих, хто потребує цього й не може розв'язати цю проблему власними силами;

2) надання юридичних послуг належної якості;

3) скоординованість дій суб'єктів надання БВПД у цивільному судочинстві між собою і з іншими структурами, від яких залежить загальна ефективність програми. Вважаємо, що розвиток саме цих компонентів програм безкоштовної правової допомоги повинен піддаватися вдосконаленню та детальному аналізу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні проблемні аспекти надання безкоштовної вторинної правової допомоги адвокатом у цивільному судочинстві викладали у своїх працях такі науковці, як С. Бреус [2], О. Зайчук, Н. Сакара [11], Н. Оніщенко, Ю. Данилевська [5], О. Банчук, Ю. Битяк, В. Бігун, М. Бубрика, С. Вилков, Т. Вільчик [3], А. Галоганов, І. Козьяков [6], Н. Гришина Т. Гуржій, В. Гутник, А. Джуська, В. Заборовський, І. Коліушко, Т. Коломоєць, В. Колпаков. Більшість досліджень правової допомоги проводились до прийняття останніх змін в Конституцію України щодо правосуддя (Закон України від 2 червня 2016 р. № 1401-VIII «Про внесення змін до Конституції України»), тому ними не охоплено усіх існуючих сучасних проблем.

Мета дослідження. Проаналізувати головні проблемні аспекти надання безкоштовної вторинної правової допомоги адвокатом у цивільному судочинстві.

Виклад основного матеріалу. Статистичні дані за 2019–2020 рр. свідчать про наявну тісну взаємодію адвокатів та регіональних центрів з надання БВПД в процесі захисту прав та законних інтересів осіб, які можуть звертатися за її отриманням у цивільному судочинстві. У 2019 р. адвокатам системи безкоштовної правової допомоги було отримано 185 виправдувальних вироків, 830 особам було змінено правову кваліфікацію, а 11 821 осіб отримали більш м'яке покарання. У 2020 р. адвокатами системи БВПД було отримано вже 246 виправдальних вироків [12, с. 529].

У рамках цивільного процесу України може надаватись безкоштовна вторинна правова допомога, яка полягає в професійному представленні інтересів особи в судовому розгляді. Відповідно до ст. 15 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» (далі – Закон) суб'єктами надання БВПД в Україні є адвокати, які мають свідоцтво про адвокатську діяльність, вони включені до Реєстру і мають досвід в наданні безкоштовної вторинної правової допомоги. Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2011 р. № 1362 відбір адвоката для надання БВПД включає виконання тестових завдань і проведення співбесіди, яку здійснюють конкурсні комісії у складі представників адвокатури, суддівського корпусу, громадянського суспільства, системи Мін'юсту [6, с. 109]. Виходячи зі ст. 15 Закону України «Про безоплатну правову допомогу», будь-які інші особи не мають права надавати безоплатну правову допомогу.

Натепер існують такі підходи до класифікації адміністративно-правових гарантій БВПД адвокатами:

- залежно від галузевої приналежності нормативно-правового акту, в якому закріплено адміністративно-правові гарантії БВПД (передбачені у загальних нормативно-правових актах, які регулюють процес здійснення адвокатської діяльності, закріплені у спеціальних нормативно-правових актах, які встановлюють особливості адміністративно-правового регулювання безкоштовної правової допомоги адвокатами), залежно від юридичної сили нормативно-правового акту, в якому закріплено адміністративно-правові гарантії безкоштовної правової допомоги адвокатами (міжнародні, конституційні, законодавчі, підзаконні, локальні) [7, с. 112];

- за формою та призначенням адміністративно-правових гарантій безкоштовної правової допомоги адвокатами (інституційні, функціональні, організаційні);

- за цільовою спрямованістю (превентивні, припиняючі, санкційні, заохочувальні);

- за характером правових норм (матеріальні, процесуальні) та формою адміністративно-правового контролю;

- за якістю надання БВПД правової допомоги адвокатами (моніторинг, який здійснюється публічними органами влади або моніторинг, що здійснюється за допомогою суб'єктів отримання БВПД);

- за способом впливу на надання безкоштовної правової допомоги адвокатами (адміністративно-правові гарантії прямої дії, адміністративно-правові гарантії опосередкованої дії);

- за суб'єктним спрямуванням (спрямовані на захист інтересів суб'єктів отримання безкоштовної правової допомоги, спрямовані на захист інтересів публічних органів влади, спрямовані на захист інтересів адвокатів).

Аналізуючи структурні складові системи адміністративно-правового гарантування БВПД адвокатами слід від-

митити, що до неї входить Кабінет Міністрів України, Міністерство юстиції України, координаційний центр з надання правової допомоги, регіональні та місцеві центри з надання БВПД та адвокати.

Існуюча на даний час система з відбору адвокатів і їх допуску до системи БВПД дуже часто створює штучні бюрократичні бар'єри. Такий підхід є прихованою формою державного регулювання та не завжди забезпечує справедливий відбір адвокатів, яким дозволяється практикувати в системі БВПД. Така ситуація є неприпустимою, адже всі адвокати вже пройшли попередню підготовку та підтвердили свою кваліфікацію під час складання спеціалізованого іспиту [2, с. 21].

Крім того, якість їх роботи має оцінювати кваліфікаційно-дисциплінарна комісія, а не чиновники з Міністерства юстиції України. Така система, вочевидь, вступає в протиріччя з принципом саморегулювання адвокатури та адвокатської діяльності, її незалежності від держави та недискримінації при користуванні правом на здійснення адвокатською діяльністю. Ми вважаємо, що всі ліцензовані адвокати повинні мати право безперешкодно надавати БВПД і проведення будь-яких додаткових конкурсів є зайвим (така вимога суперечить ст. 5 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», де зазначено, що адвокатура є незалежною від органів державної влади). Але Міністерство юстиції України та координаційний центр із надання безкоштовної правової допомоги вважають, що для надання БВПД адвокати повинні отримати додаткову кваліфікацію, щоб вважатися спеціалістами, тому проведення відборів є необхідним.

Аналізуючи подальший алгоритм (порядок) призначення адвоката центром із надання безкоштовної правової допомоги, слід відмітити, що особи, які бажають скористатися своїм правом на безоплатну правову допомогу в цивільному процесі України, повинні звернутися з письмовою заявою до будь-якого центру з надання БВПД або до територіального органу юстиції незалежно від місця реєстрації свого проживання або тимчасового перебування особи. Після цього, центр самостійно приймає рішення стосовно призначення адвоката. Через такі дії центру, особа фактично позбавляється права самостійно обирати захисника своїх прав у судовому розгляді, оскільки це робить центр з надання безкоштовної правової допомоги, тому положення ст. ст. 19–22 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» напругу порушують ст. 59 Конституції України, а також базові принципи Конвенції про захист прав та основоположних свобод [4, с. 17].

Коли йдеться мова про надання допомоги заявнику на безоплатній основі, то право на правову допомогу обов'язково стає предметом певних обмежень. У призначенні державою адвоката повинні враховуватися побажання обвинуваченого, однак суди можуть не брати їх до уваги, коли є достатні підстави вважати, що це необхідно в інтересах правосуддя. Адже відомо, що особи, які мають фінансові ресурси, можуть самостійно обрати собі адвоката (тобто укласти з ним угоду про надання БВПД), тоді як ті, хто фінансових ресурсів не має, не мають вибору та змушені погодитись на адвоката, який їм на свій вибір надасть (призначить) центр безкоштовної вторинної правової допомоги [3, с. 210].

Проблема полягає в тому, що особа не може самостійно звернутись до суду із клопотанням про заміну адвоката, хоча дії такого адвоката в судовому процесі напругу стосуються

прав та обов'язків саме заявника. У випадку, якщо мова йде про неповнолітніх, недієздатних або обмежено дієздатних осіб, то звернутися до зазначених органів повинні законні представники таких осіб (опікуни, піклувальники). Приймаючи рішення, відповідальний центр перевіряє, чи відповідає суб'єкт звернення критеріям ст. 14 Закону, а також чи є взагалі підстави для надання такої допомоги в цивільному процесі України.

Надання адвокатом безкоштовної вторинної правової допомоги, відбувається не окремо, а у комплексній взаємодії з системою публічно-владних інституцій створених для організації існування системи суб'єктів надання безкоштовної правової допомоги адвокатами, координації їх взаємовідносин між собою, з органами правосуддя та з правоохоронними органами. Конфліктом інтересів може вважатися виникнення спірних ситуацій, коли адвокат в цивільному судочинстві є учасником цього процесу, також як особа з іншим процесуальним статусом (наприклад, суддя, слідчий суддя, представник іншої сторони, присяжний, прокурор, слідчий, потерпілий, цивільний позивач, цивільний відповідач, представник цивільного позивача, представник цивільного відповідача, представник потерпілого, експерт, спеціаліст, перекладач). Також, адвокат повинен відмовитися від виконання доручення у найкоротший термін, якщо він є близьким родичем або членом сім'ї слідчого, прокурора, потерпілого, іншого учасника справи або будь-кого зі складу суду [5, с. 29].

У цивільному провадженні передбачені такі види представництва: обов'язкове, добровільне та самопредставництво. Можливість особи отримати безоплатну правову допомогу від адвоката у цивільному провадженні закріплена у ч. 3 ст. 15 Цивільного процесуального кодексу України. У процесі надання БВПД у порядку цивільного судочинства, згідно Цивільного процесуального кодексу, адвокат має право: знайомитися з матеріалами справи, виконувати витяги та копії, одержувати копії судових рішень; надавати докази у цивільній справі, брати участь у судових засіданнях та дослідженні доказів, встановлювати істину задаючи питання учасникам (експертам, свідкам) цивільної справи; подавати заяви та клопотання, оформлювати пояснення суду, наводити свої докази та міркування стосовно судового розгляду; подавати заперечення проти заяв, клопотань, доводів і міркувань в цивільній справі [8, с. 44]; знайомитися з протоколами судових засідань, робити копії необхідних документів по справі, подавати письмові зауваження стосовно їх неправильності; оскаржувати судові рішення.

Адвокат, як суб'єкт надання безкоштовної вторинної правової допомоги у цивільному процесі, наділений усіма правами та обов'язками учасника судового процесу, що дозволяє йому ефективно та якісно здійснювати свої повноваження. Відповідно до ч. 1 ст. 24 Закону адвоката, який надає безоплатну вторинну правову допомогу, може бути замінено у таких випадках: хвороби адвоката; неналежного виконання адвокатом своїх зобов'язань за умовами договору; недотримання ним порядку надання безкоштовної вторинної правової допомоги; виключення адвоката з Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу.

Важливими для надання БВПД у цивільному судочинстві є також проблема низького рівня порогу бідності для надання допомоги більшій кількості позивачів та недостатнє фінансування систем БВПД з державного бюджету України. Адже на

сьогоднішній день з'явилися нові вразливі категорії осіб, які гостро потребують БВПД в цивільному судочинстві, але право на неї за законом, прийнятим ще 2011 р., не мають. Серед них – внутрішньо переміщені особи й учасники антитерористичної операції [7, с. 43], які ще не отримали відповідного статусу і мають проблеми з оформленням цього статусу, а також – малозабезпечені. Також доцільно розширити критерій малозабезпеченості, який би надавав право на БВПД допомогу за рахунок держави у випадках, коли доходи особи менші двох прожиткових мінімумів, особливо це стосується пенсіонерів.

Окрім вищезазначених осіб, право на БВПД мають також громадяни держав, з якими Україна уклала відповідні міжнародні договори про правову допомогу, згода на обов'язкове дотримання яких надана Верховною Радою України. Іноземці та особи без громадянства, відповідно до міжнародних договорів, учасником яких є Україна, також мають право на таку допомогу, якщо такі договори зобов'язують держав-учасниць надавати певним категоріям осіб безоплатну правову допомогу [10, с. 132].

Наступною проблемою БВПД в цивільному процесі України є непрозорий розподіл справ між адвокатами. Практика показує, що центри з надання БВПД довільно розподіляють справи між адвокатами, які мають право надання такої допомоги, тобто йдеться про «ручний» розподіл справ державою між адвокатами. Існує також ризик впливу центрів з надання безкоштовної правової допомоги на призначувананих ними адвокатів. У контексті цього, головним недоліком Закону України «Про безоплатну правову допомогу» є відсутність ефективного механізму контролю за діяльністю центрів із надання безкоштовної правової допомоги. Серед проблемних питань надання безкоштовної правової допомоги в цивільному судочинстві України потрібно також виокремити питання оплати праці адвокатів. Постановою Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2014 р. № 465 затверджений Порядок оплати послуг та відшкодування витрат адвокатів, які надають БВПД, а також методика обчислення розміру винагороди адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу у цивільному судочинстві, але перелічені нормативні документи не завжди мають правове використання і спостерігається їх корисливе використання представниками Міністерства.

Випадок надання БВПД адвокатом безоплатно слід вважати його добровільним проявом, виключною можливістю, а не обов'язком, необхідним до виконання комплексом дій, як у випадку з безоплатною правовою допомогою, яка надається адвокатами, включеними до Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу [11, с. 312].

Моніторинг реалізації стандартів якості надання БВПД у цивільному судочинстві в процесі впровадження нових редакцій процесуальних кодексів і формування судової практики має здійснюватися і з метою з'ясування адекватності та валідності, а також з метою вдосконалення цього правового інструменту. Передусім це стосується загальних стандартів якості надання БВПД у цивільному процесі (щодо дотримання процесуальних термінів), окремих стандартів якості надання БВПД на стадії досудового врегулювання цивільного судового розгляду [13, с. 43].

Оскільки прийняття Закону «Про безоплатну правову допомогу» обумовлено необхідністю створення дієвого механізму реалізації конституційного права кожного громадянина України на правову допомогу, забезпечення належного вико-

нання Україною її міжнародних зобов'язань у сфері забезпечення прав людини, а також запровадження європейських стандартів у наданні правової допомоги та наданні доступу до системи правосуддя, то було запроваджено дворівневу систему надання безкоштовної правової допомоги: безоплатну первинну правову допомогу та безоплатну вторинну правову допомогу, в тому числі утворені центри з надання безкоштовної вторинної правової допомоги та створено реєстр адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу. Однак, прийняття ґрунтовного закону у сфері надання правової допомоги ще не гарантує забезпечення виконання його положень в частині надання доступу до правової допомоги та до системи правосуддя усіх верств населення. Про це свідчить, зокрема, чимала кількість звернень громадян України до Європейського суду з прав людини [9, с. 197].

Разом із цим, у щорічній доповіді Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини за 2019 р. зазначено, що в Україні досі існує проблема з належним виконанням рішень Європейського суду і насамперед це стосується неналежного інформування органами державної влади про права заявників та порядку їх дій для забезпечення реалізації виконання ухвалених судових рішень. Наведене ілюструє існування певних проблем з ефективного функціонування безкоштовної правової допомоги, суб'єктами надання якої є саме органи виконавчої влади; органи місцевого самоврядування; фізичні та юридичні особи приватного права та спеціалізовані установи.

Підсумовуючи, можна сказати, що головними напрямками вдосконалення системи БВПД у цивільному судочинстві є:

- 1) розширення кола осіб, які мають право на отримання БВПД;
- 2) розширення переліку випадків надання безкоштовної правової допомоги у межах державної системи БВПД;
- 3) створення процедур надання БВПД в екстреному порядку. Наприклад, в екстреному порядку безкоштовну правову допомогу можуть отримати постраждалі від пожеж і стихійних лих, катастроф, терактів;
- 4) спрощення порядку перевірки та підтвердження права на БВПД;
- 5) ширше використання можливостей інформування громадян, які мають право на БВПД про можливості отримання такої допомоги та порядок звернення за нею. Зокрема, центри можуть укладати угоди про сприяння у поширенні інформації про БВПД із судами, органами влади, службами соціального захисту, медичними установами;
- 6) введення системи страхування ризику при наданні БВПД;
- 7) установлення взаємозв'язку безоплатних юридичних послуг та інших видів соціальної допомоги з тим, щоб забезпечити особам комплексну підтримку;
- 8) розвиток співпраці між суб'єктами державної та недержавної систем безкоштовної правової допомоги: слід передбачити більш широку участь в програмі БВПД громадських організацій та юридичних відділів вищих навчальних закладів, розвиток програми самопомоги (підготовки громадян до самостійного представництва своїх інтересів у суді);
- 9) модернізація програми БВПД у зв'язку з розвитком інформаційних технологій.

Висновки. Встановлено, що конституційне право особи на отримання правової допомоги відіграє важливу роль

у забезпеченні захисту та охорони прав і свобод людини й громадянина в Україні як демократичній, соціальній, правовій державі. На підставі проведеного дослідження можна зробити висновки, що Постанова Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2011 р. № 1362 повинна бути скасована, адже в ній є місце втручання держави в діяльність самоврядного інституту адвокатури. Передбачити в Законі «Про безоплатну правову допомогу в Україні», що суб'єктами надання БВПД є всі без винятку адвокати, а не певні представники адвокатського Реєстру.

Для підвищення рівня доступності такої допомоги громадянам доречно суттєво її дебіюрократизувати, спростивши процедуру звернення осіб для її отримання, зокрема скоротивши перелік і зобов'язавши персонал центрів надання допомоги перевіряти відповідність йому документів і витребувати їх лише за необхідності.

Література:

1. Про затвердження Стандартів якості надання безкоштовної вторинної правової допомоги у цивільному, адміністративному процесі та представництва у кримінальному процесі: Наказ Міністерства юстиції України від 21 грудня 2017 р. № 4125 / Міністерство юстиції України. *Офіційний вісник України*. 2017. № 101. Ст. 3137.
2. Бреус С.М. Зміст права на гарантовану державою безоплатну професійну правничу допомогу та перспективи законодавчого врегулювання механізмів його реалізації. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2017. № 1. С. 19–23.
3. Вільчик Т.Б. *Адвокатура як інститут реалізації права на правову допомогу: порівняльно-правовий аналіз законодавства країн Європейського Союзу та України*: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.10. Харків, 2016. 490 с.
4. Гаркуша А.Г. Деякі аспекти надання безкоштовної правової допомоги в Україні. *Форум права*. 2019. № 2. С. 15–22.
5. Данилевська Ю.О., Данилевський А.О. Реалізація права особи на безоплатну правову допомогу в цивільному процесі. *Правовий часопис Донбасу*: збірник наукових праць. 2017. № 2 (60). С. 27–33.
6. Козьяков І.М. Актуальні питання реалізації принципів надання безкоштовної правової допомоги. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2018. № 1 (17). С. 107–116.
7. Котормус Т.І. Адміністративно-правові гарантії захисту права власності громадян України в районах проведення операцій Об'єднаних сил: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07; Міжрегіональна академія управління персоналом. Київ, 2019. 253 с.
8. Оцінювання системи безкоштовної вторинної правової допомоги в Україні у світлі стандартів і передового досвіду Ради Європи. Подальша підтримка реформи кримінальної юстиції в Україні. Київ, 2016. 98 с.
9. Ратушна Б.П. Право на безоплатну вторинну правову допомогу як запорука доступності правосуддя в Україні. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету*. 2019. Вип. 8. С. 193–198.
10. Ремескова Ю.О. Міжнародно-правові стандарти якості безкоштовної правової допомоги. *Доступ до правосуддя у контексті судової реформи*. Сєвєродонецьк, 2018. С. 131–134.
11. Сакара Н.Ю. Правова допомога у цивільному судочинстві. *Цивільне судочинство України* / В.В. Комарова. Харків, 2016. С. 310–343.
12. Сакун Д.І. Поняття та ознаки адміністративно-правових гарантій безкоштовної правової допомоги адвокатами. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 2. С. 528–531.
13. Сакун Д.І. Безоплатна правова допомога адвокатами як об'єкт дослідження вченими-адміністративістами. *Правові новели*. 2020. № 10. Т. 2. С. 42–46.

Yuzko T. Problemal aspects of providing attorney's free secondary legal aid in civil judiciary

Summary. The existing system of free secondary legal aid in Ukraine is connected with the provisions of the European Court, because in civil proceedings the cornerstone of the concept of a fair trial is that the party cannot be deprived of the opportunity to effectively defend their claims in the court, and in addition he must be guaranteed equal opportunities with the other party in exercising his rights.

The expected results of the use of this system are highlighted and the approaches to the classification of administrative and legal guarantees of free secondary legal aid by lawyers are analyzed. The current system for selecting lawyers and admitting them to the FSLA system very often creates artificial bureaucratic barriers. The algorithm for appointing a lawyer is described and the shortcomings of the current procedure on the part of the center are indicated. It is concluded that the provision of free secondary legal aid by a lawyer is not separate, but in complex interaction with the system of public institutions created to organize the existence of a system of free legal aid by lawyers, coordination of their relations with each other, with the judiciary and with law enforcement agencies.

The author used the fact that a lawyer, as a subject of free secondary legal aid in civil proceedings, is endowed with all the rights and responsibilities of a participant in the trial, which allows him to effectively and efficiently exercise his powers.

The problems that the lawyers face while performing the researched form of legal aid are analyzed. Most important for the provision of FSLA in civil proceedings is the problem of a low level of poverty threshold to provide assistance to more claimants, and insufficient funding of FSLA systems from the state budget of Ukraine. The directions of improvement of the existing system are offered. The author generalizes that in order to increase the level of accessibility of legal aid to citizens in the context of protection and protection of human and civil rights and freedoms of Ukraine, it is appropriate to significantly reduce its bureaucracy by simplifying the procedure for applying for it. This can be achieved by obliging the staff of the assistance centers to check the compliance of the documents and to request them only if necessary.

Key words: lawyer, FSLA, civil proceedings, legal aid, free legal aid, Human Rights.